

**Globaali vapaaehtoinen muuttoliike:
siirtolaisuus ihmiskeskeisenä prosessina**

Annika Penttilä

LuK-seminaari ja tutkielma

790351A

Maantieteen tutkinto-ohjelma

Oulun yliopisto

8.12.2021

Tiivistelmä

Ihmiset ovat olleet liikkeessä läpi historian, mutta 1800-luvun alusta nopea teollinen kehitys ja kiihtyvä globalisaatio alkoivat tekemään ihmisten liikkumisesta kansallisvaltioiden rajojen yli tehokkaampaa ja helpompaa. Siirtolaisuuteen liittyvä tutkimus on muuttunut kahden vuosisadan aikana kvantitatiivisesta erilaisten migraatiomallien etsimisestä kohti ihmiskeskeisempää lähestymistapaa ja tarkastelua. Globaalin tason migraatio ja siten myös siirtolaisuus ovat valtavia makrotason tapahtumia, joiden keskiössä on kuitenkin aina yksilö, oli kyse sitten työsiirtolaisuudesta tai ketjumuutosta perheen yhdistämisen vuoksi. Siirtolaisuuden tutkiminen yksilötason dynaamisena prosessina tuo etualalle maastamuuton syyt ja lähtöalueen työntävät tekijät, jotka keskittyvät tavallisesti haluun paremmasta elämänlaadusta ja lisääntyneistä mahdollisuuksista niin yksilölle itselleen kuin tämän perheelle. Yksilönäkökulmasta voidaan tarkastella myös uuden kotimaan vetäviä tekijöitä sekä mahdollisuuksia ja haasteita, jota siirtolaiset kohtaavat. Tähän väliin jää kansallisvaltioiden rajanylitystapahtuma, jossa valtiot pyrkivät turvallisuuden nimissä rajoittamaan ihmisten liikkumista sekä arvioimaan heidän identiteettejään. Siirtolaisten kokemukset muuttoprosessin aikana riippuvat monesta eri tekijästä, kuten muuton syystä, muuttajan sukupuolesta ja iästä. Vaikka maailma ja siirtolaisuus nykyään ovat hyvin erilaisia kuin 1800-luvun loppupuoliskolla, voidaan tuon ajan pohjoiseurooppalaista muutto liikettä Australiaan tarkastella historiallisesta näkökulmasta sekä verrata useiden samankaltaisuuksien avulla nykypäivän siirtolaisiin ja migraatioprosessiin. Ihmisten liikkuminen ja siirtolaisuus näkyvät selvästi niin arjessa kuin taloudessa ja politiikassa, joten aihetta on tarkasteltava ja tutkittava, ja usein tämä onnistuu parhaiten keskittymällä yksittäisten henkilöiden tai pienten yhteisöjen kokemuksiin.

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto.....	4
2. Siirtolaisuuden teoriaa.....	6
2.1 Yleisiä siirtolaisuuden trendejä.....	6
2.2 Maastamuutto.....	8
2.3 Rajat	10
2.4 Maahanmuutto.....	11
3. Eurooppalainen muutto liike Australiaan 1850–1900.....	17
3.1 Maastamuutto ja työntävät tekijät pohjoisessa Euroopassa.....	17
3.2 Matka.....	18
3.3 Saapuminen, asettautuminen ja uusi elämä.....	19
4. Johtopäätökset.....	21
5. Bibliografia.....	22

1. Johdanto

Ihmisten muuttoliike on joko vapaaehtoista liikkumista tai pakolaisuutta (Kauppinen 2009: 17). Vapaaehtoista muuttoliikettä on tapahtunut läpi historian ja se vaikuttaa merkittävästi niin muuttajiin ja heidän perheisiinsä kuin yhteisöön lähtömaassa sekä uudessa kotimaassa (Waters 2009: 307). Muuttoliike edesauttaa dynaamisena prosessina sosiaalista muutosta ja on hyvin monella tapaa osa niin jokapäiväistä elämää ja innovaatioiden leviämistä kuin konflikteja ja niiden syntyä. Muuttoliikkeitä voidaan ajatella suurina ja globaaleina makrotason tapahtumina, mutta ne vaikuttavat aina myös paikalliseen ja jopa henkilökohtaiseen elämään ja olemiseen (Manning 2005:2). Manning (2005: 3) myös esittää ihmisten muuttoliikkeen olevan niin perustavanlaatuinen osa käyttäytymistämme, että se on aina ihmisiä tutkittaessa otettava edes jossain määrin huomioon. Muuttoliikkeet vaikuttavat niin ihmisiin ja heidän hyvinvointiinsa kuin paikkoihin ja niiden dynamiikkaan. Lisäksi ihmisten spatiaalinen liikkuminen on yhteydessä niin makro- kuin mikrotason politiikkaan, talouteen, sosiaaliseen kanssakäymiseen sekä ympäristöön ja sen hyvinvointiin. Näin on etenkin nykypäivänä, kun maapallo globalisoituu nopeaa vauhtia ja muutosta tapahtuu yhä kiihtyvämmin (Jenkins 2009: 108–110).

Modernissa länsimaisessa tieteessä on tehty tutkimusta muuttoliikkeistä jo lähes kahdensadan vuoden ajan, ja näkökulmat aiheeseen ovat muuttuneet teorioiden muuttuessa (Waters 2009: 302). Aluksi tutkimus oli kvantitatiivista: muuttoliikkeitä yritettiin tutkia tapahtumina, jotka noudattivat yleisiä lakeja ja sääntöjä, ja ihmisiä tarkasteltiin homogeenisenä massana. Lähestymistapaan vaikutti 1800-luvun teollistuminen ja nopea kaupungistuminen, jolloin tärkeimpänä tutkimuskohteena pidettiin muuttoliikettä maalta kaupunkeihin. Euroopan nopean sosiaalisen ja teknologisen muutoksen myötä 1800-luvulla väestöstä pidettiin myös entistä paremmin kirjanpitoa, mikä auttoi tutkimustyössä (Siddle 2000: 1). Aikaisessa modernissa tutkimuksessa keskityttiin myös pitkälti alueelta työntäviin ja toisen alueen vetäviin tekijöihin, joiden avulla muuttoliikkeiden taustasyitä pyrittiin yksinkertaistamaan (Jenkins 2009: 111).

Perinteisesti maastamuuton on oletettu olevan pitkäaikainen sitoumus niin taloudellisesti kuin sosiaalisesti. Muuton on ajateltu olevan pysyvää, jolloin siirtolaiset ajan kuluessa assimiloituvat uuteen yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Tutkimus keskittyi muuttokohteeseen ja sen perspektiiviin: politiikkaan ja maahanmuuton vaikutuksiin (Waters

2009: 303). Vaikka kyseisenlainen tutkimus on edelleen suosittua, 1900-luvun puolivälissä alettiin kuitenkin huomioimaan muuttoliikkeiden yksilökeskeisyys ja kiinnitettiin yhä enemmän huomiota yksittäisten ihmisten päätöksentekoon ja käytökseen. Tutkijat alkoivat myös olemaan kiinnostuneempia muuton taustalla olevista syistä, kun aiemmin oli keskitytty lähinnä muuttokohteiden vetäviin tekijöihin (Siddle 2000: 1, 4, 5). Tähän muutokseen tutkimuksessa vaikutti osaltaan empiristisen lähestymistavan suosion kasvu 1960-luvulla (Boyle 2009: 100). 1900-luvun lopulla muuttoliikettä alettiin aiempaa enemmän kategorisoida esimerkiksi työsiirtolaisuuteen, ketjumuuttoon ja väliaikaiseen muuttoon, ja yksittäisten ihmisten muuttovaiheiden seuraamisesta tuli yhä helpompaa kehittyvän tietotekniikan ansiosta (Siddle 2000: 4). Kiihtyvän globalisaation myötä ihmisten liikkumista ja maahanmuuttoa on alettu lähestymään uusin tavoin viimeisten vuosikymmenten aikana. Ihmiset, ideat ja kulttuurit ovat maailmassa jatkuvassa ja yhä nopeammassa liikkeessä (Hokkala 2011: 3). Globalisaatio on vaikuttanut myös siihen, että maahanmuutosta on tullut osa turvallisuuspolitiikkaa. Bigo (2002: 70–73) esimerkiksi esittää maahanmuuton prosessina, joka poliittisessa diskurssissa nähdään ensisijaisesti kansalliseen turvallisuuteen liittyväenä kysymyksenä. Tällainen muuttoliikkeen määrittely riskiksi perustuu osaltaan siihen, miten kansallisvaltio nähdään tärkeimpänä poliittisena yksikkönä (Koskela 2009: 179).

Siirtolaisuutta ei välttämättä nähdä pysyvänä muutoksena, vaan jatkuvasti muuttuvana prosessina ilman loppua (Waters 2009: 302). Nykypäivänä muuttoliikkeiden tutkimuksessa käytetään monenlaisia lähteitä päiväkirjoista ja sukukirjoista väestörekistereihin ja työntekijälistoihin. Lähdemateriaalia on jatkuvasti enemmän saatavilla (Jenkins 2009: 108). Muuttoliike vaikuttaa yksilöihin, ammattiryhmiin, väestöluokkiin ja sukupuoliin eri tavoin, eikä ole yksiselitteinen tai ainutkertainen tapahtuma (Siddle 2000: 6, 8). Lisäksi ihmisten muuttoliikkeiden tutkimuksessa kiinnitetään yhä enemmän huomiota niin eri maiden instituutioihin kuin poliittisiin oloihin ja historiaan. Tutkimus keskittyy useammin myös erilaisiin sukupuolirooleihin muuttotapahtumassa ja maahanmuuttoprosessissa (Boyle 2009: 105).

Siirtolaisuuden tutkimuksella maantieteessä on pitkä historia, minkä lisäksi aihetta voidaan tarkastella monesta kyseisen tieteenalan näkökulmasta. Koska kyse on pohjimmiltaan ihmistoiminnan ja sen vaikutusten tutkimuksesta, siirtolaisuus on tärkeä tutkimusaihe ihmis- ja kulttuurimaantieteessä, jossa aihe voidaan jakaa edelleen yksityiskohtaisemmin tutkimuskohteen mukaan. Ihmisten liikkuminen ja muuttoliikkeet liittyvät niin taloudelliseen kuin poliittiseen maantieteeseen, minkä lisäksi erityisesti maahanmuuton kohdalla tutkimus liittyy väestö- ja kaupunkimaantieteeseen (Valdenarro 2020: 95, 115, 183). Siirtolaisuuden

vaikutuksia voidaan tutkia myös luonnonmaantieteessä, kun tarkastellaan esimerkiksi muuttoliikkeiden tai yksittäisten muuttajien vaikutuksia niin biotoiseen kuin abioottiseen luontoon (Valdenarro 2020: 204).

Vaikka muuttoliikkeet ovat värittäneet ihmislajin koko historiaa, on kyseessä lopulta aina yksilökokemus, joka on osa suurempaa migraatiokuvausta. Yksilötason toimintaa analysoidessa onkin siis tutkittava niin perhesuhteita kuin laajempaa yhteisöä muuttajan ympärillä (Manning 2005: 7). Boylen (2009: 97) mukaan tutkimuksessa on pyritty pääsemään eroon objektiivisuudesta, koska siirtolaisten kokemukset ovat aina lopulta subjektiivisia, eivätkä erilaiset mallit pysty kattamaan moninaisia muuttotapahtumia ja -liikkeitä tai niiden vaikutuksia.

Tutkielmassani aion tarkastella kansainvälistä vapaaehtoista siirtolaisuutta kokemuksellisenä ja dynaamisena tapahtumana. Teoria ja käyttämäni kirjallisuus kuvaavat siirtolaisuutta nykypäivänä, ja esimerkkitapauksen, pohjoiseurooppalaisen siirtolaisuuden Australiaan 1850–1900, avulla otan mukaan siirtolaisuuden historiallista näkökulmaa. Tutkin siirtolaisuutta kolmen eri tapahtuman/aiheen avulla. Ensin tarkastelen kotimaasta ja yhteisöstä lähtöä ja sitä, miksi vapaaehtoista maastamuuttoa tapahtuu ja ketkä lähtevät. Tärkeää on myös se, miten lähtötapahtuma vaikuttaa yhteisöön tai jopa koko kaupunkiin tai valtioon. Toiseksi tarkastelen itse matkaa sekä yksilöiden kokemuksia matkan aikana ja valtioiden rajoilla. Viimeisenä ja ehkä tärkeimpänä aiheena on siirtolaisten saapuminen uudelle alueelle ja elämä siellä. Miten uuteen maahan asetutaan ja miten alue ottaa siirtolaiset vastaan? Lopuksi käytän pohjoiseurooppalaisten Australiaan muuttamista esimerkkinä siirtolaisuudesta historiassa ja vertaan modernia siirtolaisuutta muuttotapahtumaan reilu sata vuotta sitten.

2. Siirtolaisuuden teoriaa

2.1 Siirtolaisuuden yleisiä trendejä

Ihmiset ovat liikkuneet vuosituhsia esimerkiksi ruuan perässä tai pakoon konflikteja ja luonnonkatastrofeja. Lähihistoriassamme vapaaehtoinen globaali siirtolaisuus on kuitenkin saanut entistä suuremmat mittasuhteet. Maastamuuttoa ja maahanmuuttoa kansallisvaltioiden rajojen yli tapahtuu jatkuvasti enemmän (Isaacs 2007). Maastamuutolla tarkoitetaan lähtöä kotimaasta pysyvästi tai ainakin suhteellisen pysyvästi muualle toisen valtion alueelle (Yeoh 2009: 434) ja siihen sekä maahanmuuttoon liittyy useita merkittäviä ulottuvuuksia. Siirtolaiset pyrkivät joko yksin tai ryhmissä ulospäin tietyltä alueelta toisen alueen rajojen sisäpuolelle. Näiden kansallisvaltioiden tai poliittisten kokonaisuuksien, kuten Euroopan Unionin, rajojen

takia siirtolaisuus onkin aina poliittista ja keskimäärin valtioiden välinen siirtolaisuus suuntautuu köyhimmistä valtioista vauraampiin. Siirtolaisuus on myös sosiaalinen ja kulttuurinen prosessi niin siirtolaisille kuin kohdealueille ja niiden asukkaille, mikä tekee aiheesta usein hyvin tunnepitoisen – siirtolaisuudesta on monia eriäviä mielipiteitä (Waters 2009: 298–299). Hokkala (2011: 2) huomauttaa, että vaikka siirtolaisuutta on tapahtunut läpi ihmishistorian, globalisaatio on viimeisen parinsadan vuoden aikana vauhdittanut globaalia liikkumista. Siirtolaisuus saa alkunsa työntävien ja vetävien tekijöiden myötä, joita on monenlaisia. Maastamuuttoon johtavia työntäviä syitä ovat esimerkiksi epävakaa poliittinen tai taloudellinen tilanne sekä työttömyys, ja maahanmuuttoon johtavia tietyille alueelle vetäviä syitä esimerkiksi toive paremmasta elämänlaadusta tai paremmista työmahdollisuuksista. Laajamittaisiin muuttovirtoihin vaikuttaa myös historia, etenkin vanhojen siirtomaayhteyskien osalta (Yeoh 2009: 435).

Muuttajia luokitellaan virallisesti ja epävirallisesti eri tyyppeihin tai luokkiin riippuen valtioiden maahantulopolitiikasta. Esimerkiksi taloudellisessa maahanmuutossa pääsy maahan perustuu työtaitoihin ja pätevyYTEEN tai kokemukseen. Lähtömaa menettää osaamista, mutta vastaanottava valtio uskoo hyötyvänsä tällaisista siirtolaisista taloudellisesti. Taloudellinen siirtolaisuus onkin viime vuosina lisääntynyt. Kansainvälisen työjärjestön ILO:n mukaan tällä hetkellä noin 164 miljoona ihmistä työskentelee oman kotimaansa ulkopuolella (Pitkänen & Vartiainen 2020: 36). Siirtolaisuus voi liittyä myös perheeseen, kun maassa vakituisesti asuva sponsoroi perheenjäsenen muuttoa (Waters 2009: 302).

Manning (2005: 4–7) on jakanut muuttoliikkeen sen mukaan, tapahtuuko muuttoliike oman yhteisön sisällä vai sen ulkopuolelle ja onko kyseessä yksilö, joka liikkuu toiseen yhteisöön vai liikkuuko yksilön sijaan kokonainen ryhmä. Burnley (2009: 313–315) käyttää samankaltaista typologiaa, mutta ottaa huomioon myös muuton pysyvyyteen liittyvät kysymykset. Pysyvä muutto voi olla ketjusiirtolaisuutta perheiden yhdistämisen kautta tai avustettua muuttoa, jossa jo alueella asuvat sponsoroivat uusia siirtolaisia virallisesti tai epävirallisesti. Nämä uudet siirtolaiset ovat tavallisesti perheenjäseniä tai muita sukulaisia. Siirtolaisuustapahtuma voi olla myös väliaikaisen asumisen muuttuminen pysyväksi, kun esimerkiksi opiskelija päättää jäädä opiskelumaahansa pysyvästi. Väliaikaisella siirtolaisuudella Burnley (2009: 316) taas tarkoittaa vierastyöläisiä, jotka joko tekevät kausityötä toisessa valtiossa tai palaavat tietyn ajanjakson työskenneltyään kotimaahansa. Fan (2009) esittää, että työn etsiminen on siirtolaisuuden tärkein motiivi niin valtioiden sisäisesti kuin kauemmas rajojen yli uusiin valtioihin. Nykypäivänä tähän on vaikuttanut erityisesti globaali taloudellisen epätasa-arvon kasvaminen samalla, kun muuttaminen on helpottunut. Fan

(2009) myös huomauttaa, miten valtioiden välillä vallitsee epätasapaino työvoiman ja tarjolla olevan työn välillä. Moni valtio joutuu turvautumaan ulkomaisiin työntekijöihin ja erityisesti ulkomailta tuleviin kausityöläisiin, koska maan oma työvoima ei yksinkertaisesti riitä. Toisaalta moni köyhemmässä maassa asuva tuntee, että ulkomailla työskentely on taloudellisesti kannattavampaa, vaikka siihen liittyy sosiaalista epävarmuutta.

Viimekädessä siirtolaisuus ja itse muutto liike on kodista lähtemisen ja rajojen ylittämisen prosessi, joka kokemuksena jatkuu läpi ihmisen elämän, eikä yksittäinen tai lopullinen tapahtuma, joka loppuu uuteen kotimaahan saavuttaessa (Yeoh 2009: 439). Erityisesti viime vuosina on yhä enemmän alettu puhua transnationalismista muutto liikkeiden osalta. Sanalla viitataan muuttajan ja joskus myös muuttajan perheen edestakaiseen liikkumiseen vanhan ja uuden kotimaan välillä, niin fyysisesti kuin tietotekniikan avulla (Ley 2009). Siirtolaisuus on nyky-yhteiskunnissa niin poliittinen, taloudellinen, kulttuurinen kuin moraalinen kysymys, joka niin luo rajojen ja niiden ylläpitämisen tarvetta kuin avaa yhteiskuntaa ja yhdistää ihmisiä ja kulttuureita (Fassin 2011: 221).

2.2 Maastamuutto

Siirtolaisuus on dynaaminen ja kollektiivinen prosessi, jonka vaikutus yltää yksilöistä aina perheisiin ja ympäröivään yhteisöön. Vaikka siirtolaisuus on vapaaehtoinen tapahtuma, voi itse maastamuutto eli emigraatio olla niin positiivinen kuin negatiivinen asia, tai usein molempia. Joka tapauksessa siihen liittyy aina tunteita: jokainen muuttaja kokee kotinsa jättämisen ja uuden kohtaamisen (Hokkala 2011: 2–3). Henkilökohtaisten tunteiden lisäksi lähdöllä on niin sosiaalisia kuin taloudellisia vaikutuksia yksilöille ja laajemmalle perheyhteisölle (Yeoh 2009: 436). Manningin (2005: 150) mukaan maastamuutto on miljoonien yksilöiden tarina. Maastamuuttoa ei enää nähdä pysyvänä muutoksena kahden valtion välillä niin, että suhde kotimaahan katkeaa. Kuitenkin siirtolaisuus tarkoittaa monessa tapauksessa rikkoutuneita perheitä ja pitkiä välimatkoja, niin fyysisesti kuin symbolisesti. Suhteita perheeseen tai kotimaan politiikkaan ja tapahtumiin pidetään yllä esimerkiksi parantuneen teknologian avulla, ja yhä useammalla on kaksois- tai kolmoiskansalaisuus.

Joskus syy siirtolaisuudelle on perheen tai yhteisön taloudellinen tukeminen kotimaassa tai rahaa lähetetään velvollisuudentunnosta. Moni siirtolaistyöntekijä lähettää perheelleen rahalähetyksiä, joilla saattaa olla suuri merkitys ihmisten hyvinvoinnille ja jokapäiväiselle elämälle (Waters 2009: 299). Pitkänen ja Vartiainen (2020: 40) huomauttavatkin, että usein siirtolaisten rahalähetykset ovat perheelle taloudellinen turva, jota ilman rahan osalta eletäisiin pahimmassa tapauksessa päivä kerrallaan. Rahan sijasta osa

siirtolaisista, jotka haluavat taloudellisesti tukea perhettään kotimaassa, lähettävät esimerkiksi arvokkaita koruja tai muita vähempiarvoisia hyödykkeitä, kuten kännyköitä. Osa tutkijoista pitää myös innovaatioita tai aivokapasiteettia rahalähetyksen kaltaisina asioina, jotka hyödyttävät siirtolaisen kotiyhteisöä, mutta tällöin siirtolaisen on palattava kotimaahansa, mitä ei usein tehdä tai se ei ole mahdollista. Rahalähetykset ja muut hyödykkeet kulkevat tavallisesti rikkaimmista maista köyhimpiin (Page 2009).

Vapaaehtoisia maastamuuttajia on monen kaltaisia aina eri alojen asiantuntijoista kausityöläisiin, jotka mainitsin esimerkkinä aiemmin (Boyle 2009: 101). Esimerkki väliaikaisista siirtolaisista ovat kansainväliset opiskelijat, joita pidetään jatkuvasti yhä tärkeämpinä muutto liikkeen edustajina heidän aivokapasiteettinsa sekä itse koulutuksen ansiosta, etenkin jos he ovat jäämässä valtioon. Opiskelijat nähdään etuna ja jääminen uuteen valtioon onkin usein suhteellisen helppoa. Helppoutteen vaikuttaa etenkin se, että valmistuneet opiskelijat saadaan tavallisesti nopeasti osaksi työelämää ja näin myös avustamaan valtion taloutta (Waters 2009: 300). Lähtövaltio taas suhtautuu negatiivisemmin opiskelijoiden sekä osaavien asiantuntijoiden muuttoon. Puhutaan niin sanotusta aivovuodosta (brain drain), kun osaavaa väestöä lähtee muualle vieden tietonsa ja taitonsa mukanaan. Tällaiset siirtolaiset kokevat, että heillä on mahdollisuus parempaan elämään ja taitojensa hyödyntämiseen kotimaansa ulkopuolella. Näin on etenkin silloin, kun siirtolaiset ovat lähtöisin vähemmän kehittyneistä valtioista, joissa heillä ei välttämättä ole taloudellista pääomaa, instituutioita tai muita mahdollisuuksia käyttää osaamistaan tehokkaasti (Crush & Hughes 2009).

Maastamuuton taustalla on aina joukko työntäviä ja vetäviä tekijöitä, joista mainitsin esimerkkejä jo aiemmin. Tavallisesti päällimmäinen syy maastamuutolle on kuitenkin toive siitä, että henkilökohtainen tilanne jollain tavalla paranisi, oli kyse sitten sosiaalisesta tilanteesta tai taloudellisesta hyvinvoinnista. Muuttaja voi toiminnallaan myös pyrkiä hyödyttämään itsensä lisäksi samalla perhettään esimerkiksi rahallisesti tai uusien taitojen avulla. Joissain tapauksissa muuttajalla voi olla suurempi altruistinen syy muutolle, kuten kohdealueen ihmisten auttaminen ja elämäntilanteen parantaminen, jolloin muutto suuntautuu tavallisesti kehittyneemmältä alueelta vähemmän kehittyneeseen valtioon (Manning 2005: 8–9). Joskus muutto ei ole täysin vapaaehtoista, vaan päätöksen tekee esimerkiksi lapsen vanhempi tai muu auktoriteetti. Manning (2005: 9) mainitsee esimerkkinä tästä sotilaallisen toiminnan ja komennukset ulkomaille.

Muuttokohteita voidaan myös mainostaa enemmän tai vähemmän virallisesti. Ihmisten sosiaalisen verkostoituneisuuden ansiosta sana muuton kohteena olevasta valtiosta kulkee nopeasti siirtolaisilta takaisin entiselle kotialueelle ja saa uusia siirtolaisia muuttamaan.

Joskus ihmisiä houkutellessaan muuttamaan todellisilla kertomuksilla ja faktoilla, joskus taas utopististen valheiden avulla. Etenkin väliaikaisia muuttajia houkutellessaan koulutus- tai työmahdollisuuksien avulla, mutta toisaalta etenkin alueilla, joilla olot eivät ole suhteessa muuhun maailmaan kovin hyvät, muuttokohteiden mainostus vaihtelee. Tällaisessakin tilanteessa muuttajat ovat osana suurempaa muutto liikettä ja tulevat näin tietämättään osaksi sosiaalisen toiminnan verkostoa (Manning 2005: 9–11). Monilla alueilla on henkilöitä, joiden tehtävänä on etsiä vapaaehtoisia muuttajia, yleensä alueille, joilla jo entuudestaan asuu väestöryhmän edustajia. Tavallisesti kyse on etnisyydestä tai kielestä. Nämä samat henkilöt tekevät usein myös matkajärjestelyt. Tällainen toiminta oli suosituempaa historiassa ennen tietotekniikan kehitystä ja kaupallista matkailua, mutta on kuitenkin edelleen voimissaan, etenkin huono-osaisemmillä tai vähemmän kehittyneillä alueilla (Manning 2009).

Siirtolaisuuteen liittyy aina kysymyksiä muuttajien iästä ja sukupuolesta. Kuten mainitsin aiemmin, muuttopäätös tehdään yleensä lapsen puolesta, eikä nuorilla henkilöillä ole siirtolaisuuteen liittyvässä päätöksenteossa tavallisesti auktoriteettia, mikä tekee lähdöstä vaikeampaa (Manning 2009: 10). Sukupuoli taas vaikuttaa paljon maastamuuton luonteeseen. Kelson (1999: 208–210) on sitä mieltä, että naisilla on miehiä vähemmän sananvaltaa muuttotilanteessa ja he myös muuttavat miehiä useammin matalapalkkaisen työn perässä. Toisaalta koulutettujen naisten suhteellinen määrä kansainvälisten muuttajien osalta on jatkuvassa nousussa, kun naisten asema paranee globaalisti ja niin koulutus- kuin muutkin mahdollisuudet lisääntyvät. Samaa mieltä on myös Fitzpatrick (1997: 48–49), jonka mukaan maastamuutto on vuosikymmenten myötä muuttunut yhä naispainotteisemmaksi.

2.3 Rajojen ylittäminen

Vaikka ihmisten liikkuminen alueilta toisille ei ole millään lailla uusia ilmiö, kontrolloidaan liikkumista valtioiden rajoilla erilaisin lakipykälin ja säännöin enemmän ja kovemmin kuin koskaan aiemmin, vaikka globalisaation myötä niin ihmiset kuin tavara liikkuvat jatkuvasti enemmän, ja ainakin teoriassa liikkumisesta on tullut helpompaa (Isaacs 2007: 9 ja Fassin 2011: 214). Kuitenkin kansallisvaltioilla sekä muilla geopoliittisilla kokonaisuuksilla, kuten Euroopan Unionilla, on paljon valtaa väestön liikkumisen suhteen, eivätkä nykyisenlainen maasta- ja maahanmuutto olisi konsepteja ilman kansallisvaltioita, niiden rajoja ja näiden rajojen viranomaisvalvontaa. Modernin poliittisen rajavalvonnan vuoksi ihmisten liikkumista kyseisten symbolisten sekä konkreettisten rajojen yli käsitellään usein poliittisessa maantieteessä (Valdenarro 2020: 112). Kansallisvaltiot harjoittavat vaihtelevaa raja- ja maahantulopoliittikkaa, joka heijastaa niin valtioiden ideologiaa kuin politiikkaa ja taloutta.

Niin fyysiset rajat kuin näiden rajojen symboliikka on ajan myötä muuttunut (Fassin 2011: 215). Historiassa väestön liikettä ulos haluttiin rajoittaa, koska tarvittiin työvoimaa turvaamaan oman kansan hyvinvointia ja selviytymistä, mutta nykyään rajapolitiikalla pyritään yleensä pitämään vieraina tai ulkopuolisina pidetyt ihmiset poissa omalta alueelta (Waters 2009: 297–304). Hokkalan (2011: 4) mukaan ”länsimaisissa kansallisvaltioissa rajavalvontaa on käytetty kontrolloimaan ihmisten kulttuurista identiteettiä”. Niin kansallisessa ja kansainvälisessä politiikassa kuin arkipäivän diskurssissa käydään globaalisti väittelyä siitä, kenellä on oikeus liikkua, minne ja millaisista syistä. Liikkumisen kontrollointia oikeutetaan niin ihmisoikeuksien turvaamisella kuin kansallisen ja kansainvälisen turvallisuuden ylläpitämiseksi. Erityisesti tällainen rajadiskurssi, joka kaikista äärimmäisissä tapauksissa voi olla jopa rasistista, liittyy valtioiden politiikkaan ja siinä mukana olevien poliittisten ryhmien ideologioiden esittämiseen sekä kannattajien suosion ylläpitämiseen (Isaacs 2007: 9).

Myös Koskela (2009: 179) esittää, että rajoilla identiteetti ja siihen liittyvät tulkinnat muodostuvat keskeiseksi kysymykseksi. Rajanylitystilanteessa viranomainen, rajavalvoja, tulkitsee, onko henkilö se, joka hänen tulisi virallisten todisteiden perusteella olla ja tekee samalla päätöksen kyseisen henkilön mahdollisuudesta ja oikeudesta liikkua. Vaikka tällaisessa tilanteessa kansalliset identiteetit nähdään usein objektiivisina stereotyyppinä, ovat ne todellisuudessa heterogeenisiä ja jatkuvasti muuttuvia, etenkin tilanteessa, jossa henkilö siirtyy kulttuurista toiseen. Ongelmia rajoilla syntyy erityisesti, jos stereotyyppit erilaisia ryhmiä kohtaan ovat negatiivisia, mikä taas johtaa tietynlaiseen kohteluun viranomaisten toimesta. Fassin (2011: 213, 218–219) esittää, että valtioiden fyysisistä rajoista on tullut yhä enemmän ”roturajoja”, jotka vahvistavat erilaisiin ihmisryhmiin kohdistuvia negatiivisia stereotyyppioita. Parhaassa tapauksessa valtioiden rajat taas todella ylläpitävät valtioiden ja niiden ihmisten sekä rajojen ylittäjien turvallisuutta pitämällä uhat valtion ulkopuolella ja mahdollistamalla tiettyjen ihmisten lähettämisen takaisin lähtömaahansa.

2.4 Maahanmuutto

Muuttoprosessi tai siirtolaisuuskokemus ei pääty muuttotapahtumaan (Kauppinen 2009: 19). Siirtolaisuuteen liittyy ihmisten fyysisen liikkumisen, kotimaan jättämisen ja uudelle alueelle saapumisen lisäksi siirtolaisten kokemukset ja elämä uudessa kulttuurissa ja yhteiskunnassa (Hokkala 2011: 3). Lähes jokainen valtio on sosiaalisesti heterogeeninen: valtaväestön ja -kielen lisäksi ne pitävät sisällään useita etnisiä, kulttuurisia ja kielellisiä vähemmistöjä niin alkuperäisväestön kuin uusien siirtolaisten ansiosta. Tärkeää on kuitenkin huomioida, että edes saman etnisen ryhmän jäseniä tai saman kielen puhujia ei voi lähestyä yhtenä homogeenisenä

joukkona, vaan yksilöiden erot on huomioitava niin jokapäiväisessä elämässä, politiikassa kuin tieteellisessä tutkimuksessa (Richmond 1998: 110). Toisin kuin arkisesta ja inhimillisestä näkökulmasta, hallinnollisesta näkökulmasta siirtolaisia ei kuitenkaan usein ajatella ihmisinä, vaan politiikan ja talouden yksikköinä tai tilastoina. Samanlainen ajattelu toistuu myös politiikassa, kun tehdään jakoa ”meihin” ja ”muihin” tai puhutaan ihmisoikeuskysymyksistä (Hokkala 2011: 173).

Etnisyys erottaa usein saman alueen eri ihmisryhmiä kaikista selvimmin, mutta lisäksi maahanmuuttajia erottaa valtaväestöstä ja muista siirtolaisryhmistä kieli. Kielelliset erot vaikuttavat paljon siihen, etteivät eri ihmisryhmät, etenkin siirtolaiset samalla alueella, sekoitu sosiaalisesti keskenään. On hankalaa harjoittaa minkäänlaista kanssakäymistä, kun ei pystytä tehokkaasti kommunikoimaan (Manning 2009). Muita erottavia tekijöitä ovat esimerkiksi rotu, ulospäin näkyvä kulttuuri, kuten pukeutuminen, varallisuus sekä rotuajattelu. Vaikka rotu ymmärretään yhä enemmän valtaväestön asettamana sosiaalisena konstruktiona eikä biologisena faktana, ajatus siitä niin rikastuttaa alueita kuin aiheuttaa epätasa-arvoisuutta ja erilaisia valtasuhteita. Usein rotuajattelu ja stereotypiat ruokkivat toisiaan (Waters 2009: 304). Se, halutaanko eri ihmisryhmien välille assimilaatiota vai halutaanko ympäristöstä mahdollisimman monikulttuurinen, riippuu niin alueen vallitsevasta kulttuurista kuin politiikasta. Maahanmuuttajien saaminen osaksi yhteiskuntaa on tärkeää ja assimilaation pyritään, mutta samalla tiettyjä väestöryhmiä syrjitään (Waters 2009: 305). Toisaalta moni haluaa assimilaation sijaan monikulttuurisuutta, josta on kuitenkin tullut myös negatiivisena pidetty asia, kun se liitetään ennakkoluuloihin tai stereotypioihin. Tällöin erojen juhlimisesta on siirrytty yhä enemmän assimilaatiopyrkimyksiin, kun erot koetaan uhkana (Waters 2009: 303). Hokkalan (2011: 3–4) mukaan valtioiden tavoitteena on yleensä hidaskäyttöinen assimilaatio taloudellisen ja sosiaalisen osallistamisen kautta. Maahanmuuttajat halutaan mahdollisimman nopeasti mukaan työelämään, mutta samanaikaisesti työllistämässä törmätään usein ennakkoluuloihin, syrjintään ja rasismiin, mikä hidastaa osallistamisprosessia.

Vielä 1900-luvulla maiden sosiaalista jakautumista pyrittiin länsimaissa monin keinoin estämään ja luotiin monikulttuurisuuteen nojaava ”melting pot” -malli, jossa etnisten ryhmien toivottiin hitaasti muuttuvan kulttuureiltaan samankaltaisiksi. Kilpaileva lähestymistapa on edellä mainittu pyrkimys assimilaatioon, jossa vähemmistökulttuurit halutaan vähitellen hävittää osaksi valtakulttuuria. Parhaimmillaan kansallisvaltio on kuitenkin tila, jossa kulttuurit voivat jatkaa omanlaistaan kehitystä, kun taas pahimmassa tapauksessa vahvimmat sosiaaliset ryhmät jatkavat valitsemiensa ryhmien alistamista ja jopa tuhoamista (Manning 2005: 165, 168).

Tätä kahden ajattelumallin vastakkainasettelua voidaan tarkastella myös siirtolaisten näkökulmasta. Osa muuttajista haluaa kaikin keinoin sopeutua osaksi valtaväestöä esimerkiksi opettelemalla paikallista valtakieltä tai pukeutumalla kuin muut ympärillä. Toisaalta erilaiset etniset ja kulttuuriset ryhmät ja niiden edustajat usein myös pyrkivät säilyttämään oman kulttuurisen ja etnisen kansallisidentiteettinsä uudessa ympäristössä, eikä se välttämättä vaikuta ryhmän tai yksilöiden elämään negatiivisesti (Richmond 1988: 116–117).

Näin on etenkin kaupungeissa alueilla, joissa väestö on jakautunut asumaan etnisyyden perusteella. Kaikista eniten maahanmuutto ja siirtolaisuus vaikuttavatkin juuri kaupungeissa, koska suurin osa siirtolaisista asettautuu vain muutamaaan suurimpaan kaupunkiin kohdemaassa, millä on niin positiivisia kuin negatiivisia vaikutuksia. Siirtolaiset tuovat työvoimaa, josta moni alue on riippuvainen, mutta toisaalta kaupungit ovat valtavan paineen alla tarjotakseen esimerkiksi asutusta, töitä ja terveydenhuoltoa kasvavalle väestölle. Lisäksi maahanmuutto on muuttanut kaupunkien sosiokulttuurista ja fyysistä maisemaa, mikä on johtanut konflikteihin. Etenkin suuremmissa kaupungeissa asutus on usein jakautunut etnisyyden mukaan ja siirtolaiset asuvat huonompina pidetyillä alueilla. Nämä alueet voivat todella olla heikompia esimerkiksi infrastruktuurin tai koulujen osalta tai ennakkoluulot niiden huonommuudesta voivat elää vain ihmisten mielissä (Waters 2009: 301–303). Todellisuudessa nämä kaksi asiaa usein ruokkivat toisiaan. Huono-osaisemmat kaupunginosat eivät saa kaupungilta tai valtiolta rahoitusta, jolloin ne likaantuvat ja ränsistyvät ja alemmuuden mielikuvat syntyvät tämän fyysisen ympäristön perusteella, mikä edelleen johtaa siihen, ettei näihin kaupunginosiin haluta käyttää varoja (Waters 2009: 304). Kun siirtolaisia monesta eri kulttuurista ahtautuu samalle alueelle, syntyy usein sosiaalista kitkaa, niin eri siirtolaisryhmien välillä kuin siirtolaisten ja valtaväestön keskuudessa. Tällainen kitka voi realisoitua ihmisten negatiivisena suhtautumisena ja ajatteluna tai jopa yltyä fyysiseksi väkivallaksi. Konfliktit johtuvat sosiaalisen kitkan lisäksi myös hierarkiasta, joka monessa tapauksessa syntyy ihmisryhmien välille, tavallisesti niin, että valtaväestö tuntee olevansa muiden ryhmien yläpuolella (Manning 2005: 132–133).

Sosiaalinen kitka ja konfliktit johtuvat tavallisesti maahanmuuttoon liittyvistä useista stereotyyppistä ja alistavista ajatusmalleista, yleensä valtaväestön näkökulmasta, mutta jokaisella ihmisryhmällä on omat ennakkoluulonsa. Erityisesti kysymys maahanmuuton näkemisestä uhkana liittyy diskurssiin laittomasta maahanmuutosta, jota pidetään yhtenä länsimaiden merkittävimmistä ja poliittisesti polarisoivimmista ongelmista. Tätä diskurssia ohjaa kaikista eniten media, kun se nojaa stereotypioihin ja ylläpitää tietynlaista moraalipaniikkia. Laittomat maahanmuuttajat saavat niskaansa syytöksiä esimerkiksi

rikollisuudesta ja työpaikkojen viemisestä valtaväestöltä, jos valtiolla menee huonosti. Tällaisen diskurssin pohjalta rakentuvat myös monet valtioiden sisäiset poliittiset ryhmittymät (Waters 2009: 305). Moni laittomasti maassa oleva siirtolainen tekee myös laittomasti töitä huonolla palkalla vaarallisissa oloissa. Ongelmia työnteossa aiheuttaa erityisesti se, että moni siirtolainen muuttaa rajojen yli työpaikan toivossa, eikä työtä tai laillista työtä usein löydy (Boyle 2009:104). Usein siirtolainen onkin tilanteessa, jossa työtä ei joko löydy ollenkaan tai se ei vastaa heidän koulutustaan tai aiempaa työkokemusta. Moni siirtolaistaustainen henkilö on työssään myös alipalkattu, mikä saattaa johtua työnantajien ennakkoluuloista ja syrjinnästä (Pitkänen & Vartiainen 2020: 38).

Suurin osa siirtolaisista hakee ja tavallisesti saa jossain vaiheessa valtion kansalaisuuden, mikä osaltaan heijastaa maahanmuuttajan ja kansallisvaltion välistä suhdetta (Waters 2009: 306). Globalisaation myötä muuttuvassa maailmassa yhä useammalla ihmisellä on kuitenkin yhteyksiä useaan eri valtioon. Kymlicka (2003: 195–199) esittää, että tällaisessa maailmassa myös ajattelu kansalaisuudesta on muuttumassa vähemmän symboliseksi ja enemmän yksinkertaisesti asiaksi, joka helpottaa arkea. Kansallisuus mahdollistaa helpomman työnteon ja instituutioiden kanssa toimimisen, sekä konkretisoi siirtolaisuusprosessia. Toisaalta hän myös huomioi, miten valtioiden näkökulmasta halutaan pitää kiinni kansalaisajattelusta, koska se yhdistää valtion asukkaita kansan muutuessa yhä moninaisemmaksi niin kielen, kulttuurin kuin syntymänsä osalta. Kansallisuuden saaminen saattaa myös katkaista yhteyden entiseen kotimaahan symbolisesti tai jopa konkreettisesti, sillä moni valtio mahdollistaa vain yhden kansallisuuden, eikä esimerkiksi kaksois- tai kolmoiskansalaisuutta.

Siirtolaisuuteen liittyvät stereotypit ja niiden tarkoituksellinen sekä vahingollinen ylläpito johtavat siihen, että tiettyä ihmisryhmää ajatellaan julkisessa diskurssissa ja päätöksenteossa homogeenisenä ryhmänä, ja yhden ryhmän edustajan ajatellaan edustavan kaikkia ryhmään kuuluvia. Esimerkiksi kaikki valtiossa asuvat siirtolaiset tai tietyn kielen puhujat nähdään yhtenä kokonaisuutena. Usein siirtolaisia ei tarkastellakaan yksilöinä vaan yksikköinä (Hokkala 2011: 13). Kotitaloudet ovat tärkeä yksikkö maahanmuuttoa tutkittaessa ja muutto vaikuttaa perhesuhteisiin niin perheen rikkoutuessa kuin koko perheen muuttaessa. Uudessa kulttuurissa erityisesti sukupuoliroolien asema saattaa muuttua, mikä johtaa niin konfliktiin kuin mahdollisuuksiin, erityisesti naisten elämän osalta (Richmond 1988: 113). Maahanmuuttokokemus onkin sukupuolittunut tapahtuma ja prosessi, samoin kuin kotimaasta lähteminen. Vaikka korkeakoulutettujen naisten määrä muuttajina on jatkuvassa kasvussa, naiset muuttavat yhä enemmän matalapalkkaisen työn perässä tai perheen muuttaessa aviomiehen työn perässä ilman omaa osaamista. Tämän seurauksena naiset jäävät useammin

koteihin, kun miehet ja lapset osallistuvat muuttokohteen arkeen ja elämään, minkä seurauksena nämä naiset eivät opi uutta kieltä tai tapoja, eivätkä luo sosiaalisia suhteita. Tällöin esimerkiksi aviomiehen kuollessa heidän saattaa olla vaikea integroitua ympäröivän yhteisön arkeen. Tällainen naisten, erityisesti vähemmän koulutettujen naisten, eristäytyminen johtaa osaltaan siihen, että siirtolaiset pysyvät usein omissa kulttuurisissa ja kielellisissä ryhmissään, joissa kommunikointi on helppoa ja kulttuuri tuttua. Myös siirtolaisten negatiiviset kokemukset esimerkiksi rasmin ja muun syrjinnän osalta vaikuttavat siihen, että pysytään tutun ja turvalliseksi koetun parissa (Fitzpatrick 1997: 49, 51).

Lasten ja vanhempien väliset suhteet muuttuvat maahanmuuton yhteydessä ja uuden elämän jatkuessa, etenkin kun lapset usein sopeutuvat nopeammin ja jopa paremmin uuteen ympäristöönsä (Waters 2009: 306). Myös Richmondin (1988: 112) mukaan siirtolaisen ikä uuteen maahan saapuessa on tärkeä tekijä sopeutumisessa. Lapset sopeutuvat esimerkiksi sosiaalisten tapojen ja kielen osalta nopeammin uuteen yhteisöön kuin vanhemmat siirtolaiset, koska he eivät ole ehtineet oppia samalla tavalla lähtömaansa tapoja ja uusi kieli opetellaan nopeasti koulunkäynnin avulla. Koulutuksella onkin lasten sopeutumiseen kaikista suurin vaikutus, ja koulutuksen laatu vaikuttaa paljon lapsisiirtolaisten mahdollisuuksiin heidän tulevaisuudessaan. Yhtä lailla valtaväestöön kuuluvat lapset, jotka ovat maahanmuuttajalasten kanssa tekemisissä, eivät välttämättä ole kehittäneet negatiivisia tai jopa rasisia ajatusmalleja ”muista” samalla tavalla kuin valtaväestön vanhemmat henkilöt. Aikuisten osalta uuden kielen ja kulttuurin oppiminen on usein haasteellista. Tämä voi johtua yksinkertaisesti siitä, että lapset oppivat tutkitusti nopeammin, sosiaalisen vuorovaikutuksen puutteesta tai valtaväestön syrjivästä asenteesta ja erilaisten mahdollisuuksien puutteesta. Usein aikuiset henkilöt myös viettävät lapsia ja nuoria enemmän aikaa oman kulttuurin ja kielen edustajien kanssa, jolloin alueen valtakulttuuria ei tule kohdattua jokapäiväisessä elämässä. Eriäinen sopeutuminen johtaa siihen, että siirtolaislasten identiteetti muovautuu nopeammin kuin aikuisten ja usein lähemmäksi valtaväestön kaltaista identiteettiä (Stahl 1998: 114–115). On kuitenkin muistettava, että koska lapsilla ei muuttotilanteessa tavallisesti ole päätös- tai sananvaltaa, voi muutto heille olla todella negatiivinen kokemus, mikä sitten vaikeuttaa sopeutumista uudessa kotimaassa (Kauppinen 2009: 25).

Maahanmuutto itsessään vaikuttaa muuttajien identiteettiin, joka muovautuu edelleen uudessa ympäristössä sosiaalisen kanssakäymisen myötä (Waters 2009: 305). Richmond (1988: 111) esittää, että siirtolaisten sopeutumisessa uudelle alueelle ei ole kyse vain jokapäiväisen elämän sujuvuudesta vaan myös tyytyväisyydestä elämään ja uuden identiteetin muovautumisesta itsestään. Yksilön identiteetin muutos on oleellinen osa siirtolaisuutta uuden

kulttuurin, uusien tapojen sekä vieraiden instituutioiden keskellä. Richmondin (1988: 115–117) mukaan erityisen paljon tätä identiteettiä muokkaa jokapäiväinen arkielämässä huomaamatta mukana oleva populaarikulttuuri. Suuri osa populaarikulttuurista, oli kyseessä sitten harrastustoiminta tai televisio-ohjelma, toimii lähinnä kulttuuristen rajojen ulkopuolella, jolloin ihmiset huomaamattaan lähestyvät toisiaan sekä muita kulttuureja yhteisen mielenkiinnonkohteen perusteella. Toisaalta iso osa populaarikulttuurista, esimerkiksi ruoka ja vaatetus, voidaan usein liittää tietyn kulttuurin tai etnisyyden edustajiin. Tällaisten merkitysten avulla maahanmuuttajat voivat tietoisesti joko korostaa kuulumistaan tiettyyn ihmisryhmään tai yrittää sopeutua mahdollisimman hyvin valtaväestöön. Maahanmuutossa populaarikulttuurin merkitys usein kärjistyy, kun erityisesti nuoremmat sukupolvet haluavat mukautua uuteen kulttuuriin esimerkiksi vaatetuksen tai ruokakulttuurin osalta ja vanhemmat sukupolvet pyrkivät pitämään mahdollisimman paljon kiinni tärkeänä pidetystä vanhasta ja tutuksi tuntemastaan.

Siirtolaisten on rakennettava uudelleen oma kotiseutusuhteensa niin synnyinpaikkansa kuin uuden kotialueen suhteen. Kauppinen (2009) on tutkinut ihmisten kotiutumista uuteen ympäristöön ja esittää prosessin olevan samaan aikaan niin yksilöllinen kuin yhteiskunnallinen kysymys. Kaikki edellä mainitut asiat aina perhesuhteista ja ikärakenteista uuden kotipaikan valtaväestöön, kulttuuriin ja politiikkaan vaikuttavat siihen, miten ja millaiseksi siirtolaisen kotiseutusuhde muodostuu. Vaikka paikat ja niiden kokeminen muodostuvat viimekädessä ihmisten omissa ajatuksissa, vaikuttaa paikkakokemuksiin myös ihmisten kollektiivinen kokemus ja mielikuvitus. Paluumuuttajat joutuvat kokemaan nämä samat identiteettikysymykset saapuessaan takaisin kotimaahansa. Mitä kauemmin henkilö on ollut poissa, sitä enemmän kotiseutu on muuttunut niin fyysisesti kuin ihmisten osalta, mikä usein vaikeuttaa sopeutumista tuttua ja turvallisenä pidettyyn paikkaan (Kauppinen 2009: 25). Tällainen ihmisten pyrkimys tehdä paikoista mahdollisimman kotoisan tuntuisia on suuri syy sille, miksi eri alueista etenkin kaupungeissa muodostuu lopulta etnisiä alueita ja siirtolaiset haluavat elää arkeaan tutun kielen ja kulttuurin ympäröiminä (Kauppinen 2009: 85).

Maailmanlaajuiset diasporat ovat tärkeässä asemassa siirtolaisuutta tarkasteltaessa. Termillä diaspora viitataan yhden kansan, tavallisimmin etnisen sellaisen, edustajien levittäytyneisyyteen globaalissa tilassa eri valtioiden alueille ja niiden rajojen yli. Historiassa diasporia on syntynyt lähinnä negatiivisten työntävien tekijöiden, kuten vainojen seurauksena, mutta nykypäivänä niiden muodostumiseen ja elämään vaikuttaa yhä enemmän perhesuhteisiin ja jaettuun kulttuurin perustuva ketjumuuton kaltainen siirtolaisuus (McKittrick 2009). Diasporat, niin vanhat kuin uudet, joita pitävät yhdessä jaetut tavat, ovat levittäneet kulttuureja

valtioiden rajojen yli vaikuttaen modernin maailman jokaiseen osaan. Yksittäiset siirtolaiset tuovat mukanaan lisäksi paljon muuta, aina populaarikulttuurista tieteellisiin innovaatioihin ja uusiin tapoihin (Manning 2005: 158–160). Monessa tapauksessa vähemmistöjä ja heidän kulttuurejaan valvotaan tarkemmin kuin valtaväestöä, koska erilaisuus koetaan uhkana, mutta toisaalta eri valtiot ovat täynnä vähemmistökulttuurien edustajien tapahtumia, medialähteitä ja palveluita, kuten ravintoloita (Richmond 1988: 115). Siirtolaisuuden tärkein yhteiskunnallinen ominaisuus onkin sen kyky sekoittaa ihmispopulaatioita niin biologian kuin kulttuurin osalta. Parhaassa tapauksessa siirtolaisuus johtaa uuden löytämiseen ja vanhan jakamiseen (Manning 2009).

3. Pohjoiseurooppalainen muuttoliike Australiaan 1800-luvun loppupuoliskolla

Eurooppa koki 1800-luvulla suurta väestönkasvua teollistumisen myötä, mikä osaltaan työnsi väestöä uusille alueille. Väestönkasvun lisäksi työntäviä tekijöitä olivat esimerkiksi muuttuva ja koneellistuva maatalous, jonka myötä työvoiman tarve väheni sekä erilaisten väestöryhmien sorto. Lisäksi 1800-luvun teollisen vallankumouksen myötä parantuneet liikenneyhteydet ja uudet innovaatiot sekä niin positiiviset kuin negatiiviset muutokset taloudessa mahdollistivat miljoonien eurooppalaisten siirtolaisuuden niin Pohjois- ja Etelä-Amerikkaan kuin Euroopasta itään päin. Osa lähti, koska heillä oli nyt varaa. Toiset lähtivät vaurauksien toiveessa pois köyhyydestä (Manning 2005: 1, Burnley 2009: 310–311). Pieni osa tästä muuttoliikkeestä suuntautui kauas Australiaan saakka, mikä johtui osittain siitä, että Iso-Britannia halusi kansoittaa kaukaisen siirtomaansa eurooppalaisilla ja siirtolaisuuteen kannustettiin. Vaikka näiden siirtolaisten määrä oli historiallisesti suhteellisen pieni, on tällaisilla pienilläkin liikkeillä suuri vaikutus sosiaalisen toiminnan ja kulttuurin leviämiseen (Manning 2005: 2, 149). Etenkin Australiassa siirtolaisuus on vaikuttanut merkittäväällä tavalla maanosan väestöön ja väestörakenteeseen (Burnley 2009: 308).

3.1 Maastamuutto ja työntävät tekijät pohjoisessa Euroopassa

Pohjois-Euroopalla tarkoitan tässä yhteydessä Ruotsia, Norjaa ja Tanskaa sekä Suomea, joka kuitenkin vielä 1800-luvun loppupuolella oli Venäjän vallan alaisuudessa. Suurin osa Euroopasta pois päin suuntautuneesta muuttoliikkeestä oli 1800-luvulla vapaaehtoista, vaikka kotimaiden kovat olot – niin luonnon, politiikan kuin talouden osalta – kasvattivat halua lähteä (Manning 2005: 151). Suomen alueella maastamuutto on johtunut ennen kaikkea sodista ja yhteiskunnallisten rakenteiden muutoksista (Kauppinen 2009: 19). Koivukangas ja Martin (1986: 13–20) jakavat Pohjois-Euroopan 1800-luvun siirtolaisuuteen työntävät syyt sosio-

ekonomisiin, poliittisiin sekä uskonnollisiin. Suurin työntävä tekijä oli alueen paheneva taloudellinen tilanne, kun väestö kasvoi nopeasti ja maatalous, joka ennen teollistumista oli koostunut lähinnä omavaraismaatiloista, oli mullistusten keskellä nopean koneellistumisen myötä. Maatalouden lisäksi teknologiset muutokset näkyivät kalastuksessa, johon moni alueen asukas luotti, eikä parantuneen teknologian ansiosta työvoimaa tarvittu yhtä lailla kuin ennen. Samaan aikaan Skandinaviassa väestö alkoi yhä selvemmin jakautua luokkiin, ja monelle alempiin luokkiin kuuluville ei jäänyt tarpeeksi taloudellisia varoja maatalouden harjoittamisesta. 1860-luvulla pohjoisessa Euroopassa oli myös monta peräkkäistä huonoa satovuotta kylmän ilmaston takia, mikä vaikeutti suuren maalaisväestön elämää entisestään. Poliittikan osalta alueella, etenkin Tanskassa, vaikuttivat sodat sekä laajamittaisempi muutos maiden poliittisissa instituutioissa. Uskonnon osalta moni alueen asukas ei hyväksynyt ainoaa sallittua uskontoa, luterilaisuutta, jolloin vaihtoehdoksi monelle jäi muutto muualle. Suoranaista vainoa ei Koivukankaan ja Martinin (1986: 21) mukaan tapahtunut, mutta useaa uskonnollista ryhmää painostettiin valtion ja luterisen kirkon toimesta.

Australiassa tarvittiin viljelijöitä, kun kysyntä niin paikan päällä kuin Euroopassa kasvoi nopeasti 1800-luvulla (Manning 2005: 147). Vetävinä tekijöinä Pohjois-Euroopasta pois päin olivatkin lähinnä taloudelliset mahdollisuudet, joita viljely sekä Australian osalta erilaiset mineraalit uusilla alueilla mahdollistivat sekä myöhemmin perheyhteydet ja halu rikkoutuneiden perheiden yhdistämiseen. Kotimaan taakse jättäminen oli kuitenkin ajan siirtolaisille uhraus. Matka tuntemattomaan oli pitkä ja vaarallinen, eikä monella ollut varaa palata halutessaan (Burnley 2009: 313).

3.2 Matka Euroopasta Australiaan

Australiaa mainostettiin siirtolaiskohteena pohjoisessa Euroopassa mainoslehtisten ja matkatoimistojen avulla sekä sanomalehdissä. Koivukankaan (1986: 34–36) mukaan mainostuksessa niin matkan kuin kohteen positiivisia sekä negatiivisia puolia usein liioiteltiin. Laivamatkan vaarallisuudesta kerrottiin, kun haluttiin houkutella seikkailumielisiä nuoria miehiä, mutta toisaalta Australian taloudellisia mahdollisuuksia ja vapauksia korostettiin, kun haluttiin pysyviä siirtolaisia kolonisoimaan uutta aluetta. Tämä johti lopulta verkostoitumiseen niin siirtolaisuuden mainostajien kuin tavallisen kansan keskuudessa, kun enemmän ihmisiä lähti maailman toiselle puolelle ja perheiden yhdistäminen johti lopulta laajempaan ketjumuuttoon. Verkostoituminen onkin tärkein syy sille, miksi muuttoliike Pohjois-Euroopasta kauas Australiaan jatkui, vaikkakin suhteellisen pienenä verrattuna pohjoiseurooppalaisten muihin muuttoliikkeisiin esimerkiksi Yhdysvaltoihin.

Matka Pohjois-Euroopasta Australiaan tapahtui laivalla Afrikan eteläkärjen kautta ja kesti jopa sata vuorokautta riippuen olosuhteista merellä (Talvilahti 2017). Matkan pituudesta ja vaarallisuudesta sekä erilaisten kielten aiheuttamista kommunikaatio-ongelmista johtuen pohjoiseurooppalaiset siirtolaiset matkustivat ryhmissä. Matka Pohjois-Euroopasta alkoi tavallisesti ensin maata pitkin tai pienemmillä laivoilla Saksaan tai Iso-Britanniaan, missä ihmiset koottiin suurempiin joukkoihin ja ohjattiin laivoihin. Olot laivoissa sekä niiden kunto vaihtelivat laidasta laitaan ja eräs tanskalainen matkaja kertookin, miten laiva oli matkan aikana syttynyt tuleen ja ruoka lähes loppunut. Riippuen laivan henkilökunnasta, myös matkalaisten kohtelu laivoissa vaihteli paljon ja riippui usein matkustajien äidinkielestä (Koivukangas & Martin 1986: 34).

3.3 Saapuminen, asettautuminen ja uusi elämä

Ensimmäiset pohjoiseurooppalaiset siirtolaiset Australiassa 1800-luvulla olivat satunnaisia merenkävijöitä, jotka syystä tai toisesta hylkäsivät laivansa ja jäivät mantereelle. Kunnolla pohjoiseurooppalainen siirtolaisuus alueelle alkoi 1850-luvulla kullin löytymisen myötä (Koivukangas 1986). Australia ei kuitenkaan koskaan ollut suosittu muuttokohde pohjoiseurooppalaisille verrattuna esimerkiksi Pohjois-Amerikkaan, joka oli lähempänä ja helpommin tavoitettavissa niin fyysisesti kuin sosiaalisesti. Lisäksi Yhdysvaltoihin ja Kanadaan oli aiemmin muuttanut lukuisia pohjoiseurooppalaisia, joten ketjumuutto ja muu matkustaminen sukulaisten ja tuttavien luokse oli paljon tavallisempaa kuin muutto kaukaiseen ja tuntemattomaan Oseaniaan. Siirtolaisuus Australiaan oli kuitenkin kiivaimmillaan vuosisadan puolivälin kultalöydösten ansioista sekä aivan vuosisadan lopussa. Kulta toi alueelle erityisen paljon nuoria miehiä, ja myöhemmin ketjusiirtolaisuus kukoisti, kun muuttoa alueelle kannustettiin ja jopa sponsoroitiin valtion toimesta (Koivukangas ja Martin 1986: 19–20).

Erot pohjoisen lähtöalueen ja Australian itärannikon, jonne suurin osa siirtolaisuudesta sijoittui, välillä johti siihen, että saapuminen uudelle alueelle oli usein melkoinen kulttuurisokki, niin ilmaston, luonnon kuin alkuperäisväestön osalta. Eräs suomalainen siirtolainen (Talvilahti 2017) kertoo muistelmissaan, kuinka myrkyllisiä eläimiä pelättiin, samoin kuin ”villi-ihmisiä”, joita peloteltiin pois aseilla. Ilma ja ympäristö olivat kuitenkin kyseisen suomalaisen mukaan terveellisiä, koska ”yskiä ei tarvinnut”.

Kultaa löydettiin ensimmäisen kerran itäisestä Australiasta 1861, ja uutiset tästä mahdollisuudesta rikastua kuultiin pian Euroopassa. Tämä johti siihen, että erityisesti lisää nuoria miehiä lähti mantereelle töihin kaivoksille, kun taas naissiirtolaisten määrä pysyi vuosia mitättömän pienenä, samoin kuin lasten (Koivukangas & Martin 1986: 33–34). Siirtolaisten

saavuttua maahan he asettuivat yleensä maanmiestensä joukkoon, mistä seurasi, että etenkin suuremmissa keskuksissa, mutta myös maaseudulla ja kaivosalueilla siirtolaisten etninen jakautuminen oli voimakasta. Tavallisinta oli ihmisten ryhmytyminen kielen mukaan, mikä jätti suomea äidinkielenään puhuvia muista usein syrjään, koska norjalaiset, ruotsalaiset ja tanskalaiset saattoivat ymmärtää toisiaan kielten samankaltaisuuden ansiosta. Myöhemmin kullankaivuun hiipumisen myötä uusien siirtolaisten määrä väheni ja yhä useampi alkoi viljelemään maata, mikä oli monelle tuttu elinkeino kotimaastaan. Ilmasto ja luonto uudella alueella oli kuitenkin täysin erilaista, mikä vaikeutti usein viljelyä ja johti kiistoihin esimerkiksi maa-alasta ja vedestä, vaikka viljelyalaa oli enemmän kuin tarpeeksi. Myös näissä kiistoissa ihmiset asettuivat niiden eri puolille yleensä kielen perusteella. Myös lampaiden pidosta tuli nopeasti tärkeä elinkeino monelle (Koivukangas & Martin 1986: 37, 59).

Pohjoiseurooppalaisten siirtolaisten määrä alkoi jälleen kasvamaan 1870-luvulla, kun, kun Iso-Britannia alkoi tukemaan ketjumuuttoa – niin matkaa kuin asettautumista Australiaan – taloudellisesti. Suurin osa siirtolaisista työskenteli edelleen maataloudessa, mutta myös kasvavissa kaupungeissa teollisuuden parissa. Kun edellisillä vuosikymmeninä kullan perässä muuttaneet pyrkivät nopeaan taloudelliseen voiton tekemiseen, nyt tärkeintä oli pitkäaikainen taloudellinen omavaraisuus (Koivukangas 1972: 61). Aivan kuin siirtolaiset nykypäivänä asettuvat yleensä suurimpiin kaupunkeihin, suurin osa 1800-luvun lopun siirtolaisista Australiassa jäi itärannikon kaupunkeihin tai niiden läheisyyteen, mikä johti kaupunkien entistä nopeampaan kasvuun. Samaan aikaan jo mainittu etninen, kulttuurinen ja kielellinen jakautuminen kärjistyi entisestään, mikä alkoi johtaa sosiaalisiin ongelmiin. Toisaalta eri ihmisryhmät kuitenkin edistivät kulttuurista kehitystä, kun perustettiin erilaisia harrastusryhmiä sekä muuta järjestötoimintaa. Myös eri kansallisuuksien tai kielten kirkoilla ja seurakunnilla oli suuri vaikutus ihmisten arkeen (Koivukangas 1972: 73–79). Nykypäivänä moni lapsi osallistuu siirtolaisuuteen vanhempien muuttaessa. 1800-luvulla tilanne oli kuitenkin toinen ja suurin syy tälle oli matkan vaikeus ja kesto. Tavallisempaa oli jättää lapset sukulaisten luo Pohjois-Eurooppaan kuin viedä heidät mukana toiselle puolelle maapalloa. Tämä muuttui hieman vuosisadan loppua kohti, kun ketjusiirtolaisuuden ja taloudellisen sponsoroinnin ansiosta perheitä haluttiin yhdistää, muuttoon oli helpommin varaa ja uudesta alueesta oli kuultu positiivisia asioita (Koivukangas 1986: 100, 104–106).

Vaikka maailma ja siirtolaisuus olivat yli sata vuotta sitten hyvin erilaisia, voi pohjoiseurooppalaisessa muuttoliikkeessä Australiaan nähdä hyvin paljon samankaltaisuuksia nykypäivän siirtolaisuuden kanssa. Lähtöalueen työntävät tekijät ja tuloalueen vetävät tekijät liittyvät edelleen pitkälti talouteen ja politiikkaan sekä mahdollisuuteen oman hyvinvoinnin

edistämisestä. Samoin uudessa kotimaassa siirtolaiset muodostavat edelleen etnisiä, kulttuurisia ja kielellisiä ryhmiä, mitkä rikastuttavat yhteiskuntaa ja fyysistä ympäristöä, mutta aiheuttavat myös konflikteja niin ryhmien välillä kuin valtaväestön suhteen. Siirtolaiset tuovat alueelle omaa kulttuuriaan ja omia tapojaan erilaisen sosiaalisen toiminnan ja arkielämän välityksellä ja muodostavat uusia diasporia.

4. Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut globaalia vapaaehtoista muuttoliikettä yksilökeskeisestä näkökulmasta. Kuitenkin, kuten edellisissä kappaleissa on tullut esille, useat yksittäisten siirtolaisten liikkeet muodostavat suuria globaaleja liikkumisen malleja, mikä ei ole uusi ilmiö, mutta on globalisaation myötä saavuttanut massiiviset mittasuhteet viimeisten kahden vuosisadan aikana. Ihmiset ovat läpi historian olleet jatkuvassa liikkeessä niin yksilö- kuin yhteisötasolla, mikä on vaikuttanut niin kulttuurien ja innovaatioiden kuin sosiaalisten ongelmien konfliktien leviämiseen ja muuttumiseen. Manning (2009) esittää yksikertaisesti, että muuttoliikkeitä ja siirtolaisuutta sekä syitä niiden taustalla voidaan lopulta pyrkiä selittämään parhaiten tutkimalla yksittäistä päätöksentekijää eli siirtolaista sekä tämän lähipiiriä.

Siirtolaisuus ja siirtolaiset ovat läsnä ihmiselämässä aina arjesta talouteen ja politiikasta fyysisen ympäristön ominaisuuksiin. Siksi siirtolaisuus onkin yleinen tutkimusaihe niin poliittisessa ja kulttuurimaantieteessä kuin kaupunkien ja väestön tutkimuksessa. Muuttoliikkeisiin ja niiden edustajiin on kiinnitettävä huomiota niin yksityiselämän osalta kuin kansallisella ja kansainvälisellä tasolla päätöksenteossa. Siirtolaisuudesta aiheutuvia konflikteja menneisyydessä, nykyisyydessä tai tulevaisuudessa ei voi ymmärtää, jos ei ymmärretä itse siirtolaisuuden prosessia ja syitä sen taustalla. Juuri tämän vuoksi myös siirtolaisuutta historiassa on tärkeä tutkia. Se ei ainoastaan auta selittämään menneisyyden tapahtumia, vaan voi myös auttaa ymmärtämään tämänhetkisiä tilanteita, vaikka siirtolaisuus ei olekaan täysin samanlaista luonteeltaan tai syiltään.

Siirtolaisuus näkyy kiihtyvän globalisaation myötä nykypäivänä luultavasti enemmän kuin koskaan, kun yhä suurempi määrä ihmisiä liikkuu pysyvästi tai lähes pysyvästi, ja liikkumisesta on samalla tullut uuden teknologian ja innovaatioiden ansiosta helpompaa. Yksinkertaistaen siis: siirtolaisuus ja ihmisten muuttoliikkeet vaikuttavat lähes jokaiseen yhteiskunnan osaan taloudesta ja politiikasta populaarikulttuuriin lähes kaikkialla maailmassa.

Siirtolaisuusprosessia, sen eri vaiheita ja ulottuvuuksia on siis tutkittava ja siihen on kiinnitettävä huomiota jokaisella skaalalla.

5. BIBLIOGRAFIA

- Bailey, A. J. (2009). Population Geography. *International Encyclopedia of Human Geography*.
<https://doi-org.pc124152.oulu.fi:9443/10.1016/B978-008044910-4.00823-3>
- Bigo, D. (2002). Security and immigration: toward a critique of the governmentality of unease. *Alternatives* 27.
- Boyle, P. (2009). Migration. *International Encyclopedia of Human Geography*.
<https://doi-org.pc124152.oulu.fi:9443/10.1016/B978-008044910-4.00821-X>
- Burnley, I. (2009). Immigration II. *International Encyclopedia of Human Geography*.
<https://doi-org.pc124152.oulu.fi:9443/10.1016/B978-008044910-4.00819-1>
- Crush, J. & Hughes, C. (2009). Brain Drain. *International Encyclopedia of Human Geography*.
<https://doi-org.pc124152.oulu.fi:9443/10.1016/B978-008044910-4.00077-8>
- Fan, C. (2009). Migrant Workers. *International Encyclopedia of Human Geography*.
<https://doi-org.pc124152.oulu.fi:9443/10.1016/B978-008044910-4.00203-0>
- Fassin, D. (2011). Policing Borders, Producing Boundaries. The Governmentality of Immigration in Dark Times. *The Annual Review of Anthropology* 40, 213-226.
- Fitzpatrick, J. The gender dimension of U.S. immigration policy. *The Yale Journal of Law and Feminism* 9, 23-49.
<https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1124&context=yjlf>

- Frideres, J. & Biles, J. (2012). *International Perspectives: Integration and Inclusion*. McGill Queen's University Press, Quebec.
- Hokkala P. (2011). *Dimensions of International Migration*. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne.
- Isaacs, A. (2007). *Immigration and emigration in historical perspective*. Pisa University Press, Pisa.
- Jenkins, W. (2009). Historical Geographies of Migration. *International Encyclopedia of Human Geography*. <https://doi-org.pc124152.oulu.fi:9443/10.1016/B978-008044910-4.00372-2>
- Kauppinen, H. (2009). *Kotipaikka: muuttajan kotiseutusuhteen rakentuminen*. Joensuun yliopistopaino, Joensuu.
- Kelson, G. & DeLaet, D. (1999). *Gender and Immigration*. Macmillan Publishers Limited, London.
- Koivukangas, O. (1986). *Sea, gold, and sugarcane. Attraction versus distance. Finns in Australia 1851-1947*. Gummerus, Helsinki.
- Koivukangas, O. (1972). *Scandinavian Immigration and Settlement in Australia Before World War II*. Doctoral thesis. University of Turku, Institute of General History.
- Koivukangas, O. & Martin, J. (1986). *The Scandinavians in Australia*. AE Press, Melbourne.
- Koskela, H. (2009). *Pelkokierre: Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilassa*. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.
- Kymlicka, W. (2003). Immigration, Citizenship, Multiculturalism: Exploring the Links. *The Political Quarterly*. DOI: 10.1111/j.1467-923X.2003.00590.x
- Ley, D. (2009). Transnationalism. *International Encyclopedia of Human Geography*. <https://doi-org.pc124152.oulu.fi:9443/10.1016/B978-008044910-4.00827-0>
- Manning, P. (2005). *Migration in World History*. Routledge, Oxford.

- McKittrick, K. (2009). Diaspora. *International Encyclopedia of Human Geography*.
<https://doi-org.pc124152.oulu.fi:9443/10.1016/B978-008044910-4.00938-X>
- Page, B. (2009). Remittances. *International Encyclopedia of Human Geography*.
<https://doi-org.pc124152.oulu.fi:9443/10.1016/B978-008044910-4.00117-6>
- Pitkänen, P. & Vartiainen P. (2020). *Työvoiman kansainvälinen liikkuvuus: Esimerkkinä filippiiniläiset hoitajat*. Teoksessa Martikainen, T. & Pitkänen, P. (toim.)
Muuttoliikkeiden vuosisata. Siirtolaisinstituutti.
- Siddle, D. (2000). *Migration, mobility, and modernization*. Liverpool University Press,
Liverpool.
- Stahl, C. (1988). *International migration today. Volume 2: Emerging issues*. University of
Western Australia.
- Talvilahti, E. (2017). Sakari Penttilän suku.
- Valdenarro, R. (2020). *Applied Human Geography*. Delve Publishing, Oakville.
- Waters, J. (2009). Immigration I. *International Encyclopedia of Human Geography*.
<https://doi-org.pc124152.oulu.fi:9443/10.1016/B978-008044910-4.00961-5>
- Yeoh, B. S. A. (2009). Emigration. *International Encyclopedia of Human Geography*.
<https://doi-org.pc124152.oulu.fi:9443/10.1016/B978-008044910-4.00816-6>